

Fehim Paşa'nın Gölgesinde 1895 Pangaltı Hadisesi; Algılar ve Gerçekler

Aydın BAYARSLAN (*)

Öz

1895'te İstanbul Pangaltı'nda meydana gelen ve tarihte Pangaltı Hadisesi olarak bilinen olayda, bir kişi ölmüş ve on iki kişi yaralanmıştır. Bu makale, olayın neden gerçekleştiğini, failin kim olduğunu ve sonuçlarını inceler. Osmanlı ve Amerikan arşiv belgeleri ile dönem gazeteleri kullanılarak, literatür ve gerçekler arasındaki farklılıklar ortaya konmuştur. Özellikle Fehim Paşa'nın olaya karıştığı iddiaları, dönemin gazetecilerin ve yazarların anlatılarıyla karşılaştırılmış, olayın farklı kaynaklardan analizi yapılmıştır. Fail olarak Safranbolulu Mustafa yakalanmış, mahkeme sürecinde delil yetersizliğine rağmen idam cezasına çarptırılmış, cezası kürek cezasına çevrilmiştir. Pangaltı Hadisesi, dönemin medya, hukuk ve siyaset dinamiklerini yansıtan çok yönlü bir olaydır. Kanıtlanamayan suç, manipülatif basın, sahte haberler, sansür, basın kontrolü, talimatla başlayan mahkemeler, Fehim Paşa'nın olayla ilişkilendirilmesi gibi unsurlarıyla hadise; Osmanlı tarihinin özgün bir anlatısı olarak değerlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Fehim Paşa, Pangaltı, Cinayet, Sansür, Sahte Haber, Asayiş.

Özgün Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 20.02.2025

Kabul Tarihi: 10.11.2025

(*) Dr., Ordu Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü.

E-posta: abayarslan@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2356-2669>

Aydın Bayarslan, "Fehim Paşa'nın Gölgesinde 1895 Pangaltı Hadisesi; Algılar ve Gerçekler," *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, no. 22 (Mayıs 2026): 141-162

DOI: <https://doi.org/10.32739/uskudarsbd.12.22.172>

Bu eser [Creative Commons Atıf-GayriTicari-Türetilemez 4.0 Uluslararası Lisansı](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/) ile lisanslanmıştır.

The 1895 Pangaltı Incident in the Shadow of Fehim Pasha; Perceptions and Realities

Aydın BAYARSLAN (*)

Abstract

In the incident that took place in Pangaltı, Istanbul, in 1895, known in history as the Pangaltı Incident, one person was killed and twelve people were injured. This article examines why the event occurred, who the perpetrator was, and its consequences. By using Ottoman and American archival documents together with newspapers of the period, the differences between the literature and the facts have been revealed. In particular, the allegations that Fehim Pasha was involved in the incident were compared with the narratives of journalists and writers of the period, and the event was analysed through different sources. Safranbolulu Mustafa was captured as the perpetrator; during the court process, despite the lack of evidence, he was sentenced to death, and his sentence was later commuted to penal servitude. The Pangaltı Incident is a multidimensional event reflecting the media, legal, and political dynamics of the period. With elements such as an unproven crime, manipulative press, fake news, censorship, press control, trials initiated by instruction, and the association of Fehim Pasha with the event, the incident can be evaluated as a unique narrative of Ottoman history.

Keywords: Fehim Pasha, Pangaltı, Murder, Censorship, Fake News, Public Security.

Original Research Article

Submission Date: 20.02.2025

Acceptance Date: 10.11.2025

(*) PhD, Ordu Provincial Directorate of Family and Social Services.

E-mail: abayarslan@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2356-2669>

Aydın Bayarslan, "The 1895 Pangaltı Incident in the Shadow of Fehim Pasha; Perceptions and Realities,"
Üsküdar University Journal of Social Sciences, no. 22 (May 2026): 141-162
DOI: <https://doi.org/10.32739/uskudarsbd.12.22.172>

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

Giriş

30 Ocak 1895 tarihinde İstanbul Pangaltı'da meydana gelen ve tarihe "Pangaltı Hadisesi" olarak geçen olayda bir kişi ölmüş ve on iki kişi yaralanmıştır. Bu makale, görünüşte adi bir şiddet vakası olan bu hadiseyi, II. Abdülhamid döneminin basın, hukuk ve siyaset dinamiklerini çok boyutlu bir mercekle ele almaktadır. Olay, dönemin kamu düzeni anlayışı, modern devletin şiddet tekeli üzerindeki tartışmaları, sansür mekanizmaları, manipülatif basın yayıncılığı ve yargı süreçlerine yönelik siyasi müdahaleleri gözler önüne sermesi açısından özgün ve incelenmeye değerdir.

1895 yılı, II. Abdülhamid'in iktidarının sağlam olduğu, gücün Yıldız Sarayı'nda toplandığı bir dönemdir. Basın açısından bakıldığında, sansür kadar otosansürün de yaygın olduğu görülmektedir. Yıldız Sarayı'na yabancı basın takip edilmekte ve Osmanlı lehine yayın yapılması için çaba harcanmaktadır. Bu siyasi ve matbuat ortamı, Pangaltı Hadisesi gibi olayların nasıl algılandığını, haberleştirildiğini ve yargılandığını doğrudan etkilemiştir.

Olayda hayatını kaybeden kişinin Amerikan tebasından olduğu bilgisi dönemin basınında sıkça yinelenmiştir. Ancak ileride anlatılacağı üzere Amerikan arşiv belgeleri, bu kişinin Amerikalı olmadığını ortaya koymaktadır. Buna rağmen dönemin Amerikan elçisi, gerçeği değil, algıyı esas alarak Osmanlı makamlarına düzeltme yapma gereği duymamıştır.

Bu hadise, dönemin "sahte haber" olgusunun tarihsel köklerine ışık tutması ve gazetelerin gerçeği inşa etme ya da saptırma gücünü göstermesi bakımından önemlidir. Aynı zamanda devlet-basın-yargı üçgenindeki ilişkilerin nasıl yürüdüğünü, iktidarın kamuoyunu yönlendirme şekillerini ve bu çabaların sonuçlarını somut bir vaka üzerinden analiz etmeye olanak tanır. Olayın uluslararası basına yansımaları ve Yıldız Sarayı'nın bu duruma verdiği tepkiler de Osmanlı'nın uluslararası imajını yönetme çabaları konusunda ipuçları sunmaktadır.

Pangaltı Hadisesi hakkında bugüne kadar yapılan çalışmalar sınırlı kalmış, çoğunlukla olayın tekil boyutuna odaklanılmıştır. Kimi yazarlar konuyu Fehim Paşa üzerinden işlerken, kimi yazarlar da kabadayı kültürü ya da kadına şiddet üzerinde okuma yapmışlardır. Bu olayın basın-hukuk-siyaset etkileşimi yeterince irdelenmemiştir. Bu makale, söz konusu boşluğu doldurmayı ve anlatıların nasıl yaygınlaştığını göstermeyi amaçlamaktadır. Çalışma, Osmanlı ve Amerikan arşiv belgelerini, dönemin gazetelerini, anıları ve Erken Cumhuriyet dönemindeki yazı dizilerini çapraz sorgulamaktadır. Bu yöntemle, olaya dair gerçekler ile yanıltıcı bilgiler arasındaki farklar ortaya konulacak; sahte haberlerin yayılımı ve etkisi çözümlenecektir.

Makalede öncelikle Pangaltı Hadisesi üzerine mevcut literatür eleştirel bir gözle değerlendirilecektir. Ardından olayın saraya ve basına yansımaları, Safranbolulu Mustafa'nın yargılanma süreci detaylı biçimde incelenecektir. Sonuç bölümünde ise tüm bulgular, dönemin basın, hukuk ve siyaset dinamikleriyle ilişkili olarak kuramsal bir çerçeveye oturtulacak ve hadisenin Osmanlı tarihindeki özgün yeri tartışılacaktır.

Mevcut Literatür

Pangaltı Hadisesi, haber yapan gazeteler sustuktan sonra, belgeler Osmanlı ve Amerika Birleşik Devletleri devlet arşivinin raflarına kaldırıldıktan sonra gazeteci Paul Fesch tarafından

gündeme getirilir.¹ Fesch'in 1907 yılında yayınladığı, içinde maddi hatalar bulunan kitabının nasıl değerlendirilmesi gerektiği Türkçe çevirisinin önsözünde ifade edilmiştir.² Kitaptaki anlatıya göre, Pangaltı olayının faili Fehim Paşa'dır ve mahkemede Fehim Paşa'nın suçunu üzerine alan asker memleketinde Sultan'ın bağladığı maaşla yaşamına devam etmektedir.³

Konuya dair bulunabilen ikinci kaynak Ziya Şakir'e aittir. Son Posta⁴ gazetesinde yazı dizisi olarak yayınlanan, sonra *Yarım Asır Evvel Bizi İdare Edenler* ismiyle basılan kitapta konu işlenir.⁵ Şakir'in anlatısı Fesch'in kitabından izler taşır. Örneğin, her iki kaynak olayın 1897'de olduğunu belirtir. Yazar cinayetin faili olarak Fehim Paşa'yı suçlar. Suçu üstüne alan askerin bahriyeli olduğu ile olayda birçok ölen olduğu ifade edilir. Fesch yaralı sayısını 14 olarak verip, "bazıları 18 diyor" dipnotu düşer. Böylelikle söylentilerden hareket ettiğini varsayabiliriz. Ziya Şakir'e göre ise olaydan etkilenen on üç kişi vardı. On beş dakika içinde insanlar "yere serilmiş hatta bazıları da kaldırımlar üzerinde çırpına çırpına can vermişti."⁶ Her iki yazar da olayda Müslümanların da yaralandığını belirtme gereği duymaz, böylelikle olayın gayrimüslimlere yönelik olduğu iması oluşur. Refi' Cevad Ulunay ise "elinde koca bir kama ile Beyoğlu Caddesi'nde halka hücum eden Mustafa'nın yakalandığını fakat olayı Fehim Paşa'nın yaptığına dair iddialar olduğunu" belirtir. Ona göre durum kabadayılığa sığmamakla beraber Fehim Paşa'nın ününü artırmıştır.⁷

Son yıllarda Pangaltı Hadisesi Roger A. Deal'ın çalışması ile gündeme gelmiştir. Dönem gazeteleri ve Osmanlı arşivinden yararlanan Deal, konuyu kabadayı/külhanbeyi kültürü bağlamında değerlendirir.⁸ Nurçin İleri de konuyu polisiye edebiyat bağlamında inceleyecek ve katilin peşine düşecektir. Yazar, Fesch'in iddiaları çürütülmeden askerin suçlanamayacağını belirtir.⁹ Cem Doğan'a göre ise asker "...bir erkek olduğunu kanıtlamak üzere kasıtlı biçimde tüm bu saldırıları gerçekleştirmişti."¹⁰

Fehim Paşa'nın olağan şüpheli olduğu Pangaltı Hadisesi birincil kaynaklar eşliğinde tekrar incelenecektir. Fehim Paşa, padişahın hafiyelik teşkilatının başında olan, özellikle 1900'lü

¹ Paul Fesch, *Constantinople au derniers jours d'Abdul-Hamid* (Paris: Librairie Des Sciences Politiques Et Sociales, 1907).

² Paul Fesch, *Abdulhamid'in Son Günlerinde "İstanbul"* (İstanbul: Pera Yayınları, 1999).

³ Fesch, Abdulhamid'in Son Günlerinde "İstanbul," 120-121.

⁴ "Pangaltıda Herkese Saldıran, Birkaç Kişiyi Öldüren Katil Kimdi?" *Son Posta*, 11 Eylül 1932, 8.

⁵ Ziya Şakir, *Yarım Asır Evvel Bizi İdare Edenler* (İstanbul: Anadolu Türk Kitap Deposu, 1943).

⁶ Ziya Şakir, *Yarım Asır Evvel Bizi İdare Edenler*, 38.

⁷ Refi' Cevad Ulunay, *Sayılı Fırtınalar* (İstanbul: Bolayır Yayınevi, 1973), 167- 168. Eserde olayın gayrimüslimlere karşı yapıldığına dair ima olmamakla beraber, yaralananlar arasında Müslüman ismi sayılmaması ilginçtir. Kitabın 1958'de yazıldığı değerlendirildiğinde, durum makul karşılanabilir. Kaldı ki, yazar kabadayılardan şöhretinin kaynağı üzerine bu olaydan bahseder.

⁸ Roger A. Deal, *Namus Cinayetleri Sarhoş Kavğaları, II. Abdulhamid Döneminde Şiddet*, çev. Zeynep Rona (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2017), Kitap 2010 yılında "Crimes of Honor, Drunken Brawls an d Murder - Violence in Istanbul Under Abdülhamid II" ismiyle çıkmış, 2017 yılında Türkçe 'ye çevrilmiştir.

⁹ Nurçin İleri, "Pangaltı Cinayeti, 1895: Katil Kim," İçinde *Edebiyatımızın Üvey Evladı Polisiye*, ed. Seval Şahin, Banu Öztürk ve Didem Ardalı Büyükarman, (İstanbul: Bağlam Yayınları, 2013).

¹⁰ Cem Doğan, *Osmanlı'da Cinselliğin Saklı Kıyısı, II. Abdulhamid Dönemi ve Sonrası İstanbul'da Fuhuş, Frengi ve İktidar* (1878-1922) (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2020), 269.

yılların başında yaptığı kanunsuzluklarla ünlenen, Almanya'nın baskısı ile Bursa'ya sürülen ve II. Meşrutiyet'ten sonra linç edilerek öldürülen biridir. Fesch'in kitabı yazdığı dönemde İstanbul'un korkulan bir kabadayısı¹¹ olan Fehim 1895 yılında 21-22 yaşlarındaydı ve paşa unvanı almasına üç yıl vardı.¹²

Pangaltı Hadisesi'ni yeni kaynaklar ışığında tekrar değerlendirmek ve yazılanları sorgulamaya tabi tutmak bu makalenin asli hedeflerinden bir tanesidir. Bu hedefin gerçekleşebilmesi için 30 Ocak 1895 akşamı Yıldız Sarayı'na gelen telgraflardan başlamak, sonra ertesi gün yayınlanan gazetelere bakmak gerekir.

Olayın Saraya ve Basına Yansıması

Yıldız Sarayı

Yıldız Sarayı'na gelen ilk haberde “akşam sa'at bir buçuk raddelerinde” Nişantaşı'nda Pangaltı civarında bir şahsın¹³ on iki kişiyi yaraladığı, birinin öldüğü, iki yaralının durumunun ciddi olduğu ile suçlu ya da suçluların hemen yakalanması gerektiği belirtilir.¹⁴ Belgenin akşam saat bir raddeleri dediği dilim güneşin batışından bir saat sonrayı ifade eder.¹⁵

Doğal olarak ayrıntı talep edilmiş ve kadın-erkek, İslam-Hristiyan ayrılmadan on iki kişinin yaralandığı, Stupe'nin¹⁶ öldüğü bilgisi gelir.¹⁷ Yıldız Sarayı'nın gelen telgraflara nasıl tepki verdiği anlaşılabilir. İlk reaksiyon suçun kime karşı işlendiğiyle ilgiliydi. Olay sonrası Nişantaşı'nda toplanan kalabalık durumu gayrimüslimlere yönelik algılamış ve yaymış olabilir. Zira o sıralarda gayrimüslimlere baskı yapıldığına dair gazete haberleri sıkça dolaşımdadır. Saray baskı olmadığına dair sürekli tekzip yayınlıyordu. 1895 yılı gazetelere yapılan tekzipler bakımından oldukça zengindir.¹⁸ Pangaltı'daki konunun gasp olmadığı, yaralılardan akçe alınmaması ile açıklanır. Şahsın “eski asker poturunu lâbis ve tâvilü'l-kâme” birisi olduğu ile¹⁹ katili yakalayanlara ödül, yaralılara yardım vaat edilir.²⁰

¹¹ François Geogon, *Sultan Abdülhamid*, çev. Ali Berktaş (İstanbul: Homer Kitabevi, 2003), 449. Fehim Paşa 1895'te 21-22 yaşlarında idi. Hafiyelik teşkilatının başına geçmesine yaklaşık 10 yıl vardı.

¹² Emre Gör, “II. Abdülhamid Dönemi'nden Bir İstihbaratçı Profili: Serhafiye Fehim Paşa (1873-1908),” *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 3/1 (2019): 72.

¹³ Metnin devamında iki de olabileceği belirtilir.

¹⁴ BOA, BEO. 563/42156.

¹⁵ Avner Wishnitzer, *Alaturka Saatleri Ayarlama Geç Osmanlı'da Zaman ve Toplum* (İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2015).

¹⁶ “Stupe” ismi belgelerde ve kitaplarda farklı şekillerde görülebilmekle beraber makalede Amerika Birleşik Devletleri Devlet arşivinde kullanıldığı haliyle kullanılmıştır.

¹⁷ BOA, Y.A.HUS. 318/39.

¹⁸ Devlet Arşivlerinde “tekzip” anahtar kelimesi ile yapılan aramalarda 1890-1899 arası sonuçlar şöyle sıralanır. 80, 89, 127, 164, 349, 556, 232, 166, 111, 146. 1895 yılı 556 sonuç ile öne çıkar. Sonrasında yayınlanan tekziplerin sayısının azaldığı görülüyor.

¹⁹ BOA, Y.A.HUS. 318/39, (30 Ocak 1895).

²⁰ BOA, İ.HUS. 34/11.

Katile dair verilen ipuçları, yani ayakkabısını ve fesini bırakmış olması, yakalanması konusunda önemli ipuçlarından olacaktır. Olay anı karanlık olduğu ve Pangaltı sokakları henüz tamamen aydınlatılmadığı²¹ için şahitler katili teşhis edemeyeceklerdi. Yaralı Mazhar Bey, eczanede tedavi olurken şahsı tekrar görmüştü. Zabtiyenin bu ihbara hareketsiz kalması, görevlerine dair yeni bir nizamname düşüncesine sebep olacaktı.

Olaydan iki gün sonra ismi verilmeden katilin yakalandığı, suçunu itiraf ettiği, Divan-ı Harb'e sevk edildiği öğrenilir.²² Nerede yargılanacağına karar verildikten sonra konu gazetelere yansiyabilecektir.²³

Basındaki Haber Akışı

30 Ocak 1895 Çarşamba günü akşam saatlerinde gerçekleşen bu olay yabancı yayın yapan bazı gazetelere ertesi gün yansıdı, fakat Osmanlıca yayın yapan gazetelerde yer bulamadı. Bu durum otosansür ile açıklanabileceği gibi,²⁴ *Stamboul* gibi Fransızca yayın yapan gazetelerin öğleden sonra Osmanlıca yayın yapan gazetelerin ise gece basım yaptığını da belirtmek gerekir.²⁵ Gece basım yapan gazeteler için henüz yeterli bilgi bulunmuyordu, bilgi sahibi olunca da olasılıkla Yıldız Sarayı'ndan izin bekletiler. *İkdam* gazetesi ancak izin çıktıktan²⁶ sonra 4 Şubat'ta katilin bulunduğunu belirterek konuyu haberleştirebildi.²⁷

31 Ocak'ta *Stamboul* gazetesi, olayı Pangaltı tarihinde görülmemiş bir trajedi olarak sundu. Kim olduğu bilinmeyen katilin insanları acımadan yaraladığı, Süreyya Paşa konağının²⁸ önünde Andrew Stupe'nin öldüğü, birçok kişinin geceyi eczane ve hastanelerde geçirdiği ifade edildi. Yaralılardan Paul Chichmanian kendi isteği ile Alman Hastanesi'ne götürülmüştü. Amerikan elçisi dahil birçok kişi olay yerine gelmiş, yaralıların tedavi edildiği eczaneler ve kaldıkları evler meraklıların akınına uğramıştı. Konuyla ilgili tabii ki soruşturma başlatılmıştı.²⁹ *Oriental Advertiser* benzer şekilde verdiği haberde, herkesin olay sonrası bir şeyler öğrenmek için dışarı çıktığını, bazı evlere hırsız girdiğini, hırsızları fark eden birinin tabancayla ateş ettiğini de yazmıştı. Haliyle bu tabanca paniği artırmıştı.³⁰

²¹ Nurçin İleri, "Allure of the light, fear of the dark: Nighttime illumination, spectacle, and order in Fin-de-Siècle Istanbul," *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East* 37/2 (2017): 284. Bu kaynaktan Pangaltı'nın en azından bir kısmının aydınlatıldığı görülüyor fakat olayla ilgili yazında bölgede fener olduğuna dair bir ibare bulunmamaktadır. Çalışmada konu olan sokaklara fenerin bulunmadığı varsayılabilir.

²² BOA, İ.HUS. 34/16.

²³ BOA, İ.HUS. 34/15.

²⁴ Ali Akyıldız, *Şüphe, Hayri Bey'in Vefatı İntihar mı Cinayet mi? (İstanbul: Timaş Yayınları, 2024).*

²⁵ Fatmagül Demirel, *II. Abdulhamid Döneminde Sansür. (İstanbul: Bağlam Yayınları, 2007).*

²⁶ BOA, İ.HUS. 34/24.

²⁷ "Zabtiye Nezaret Celilesinden," *İkdam*, 4 Şubat 1895, 1.

²⁸ Ahmet Semih Mümtaz, *Eski İstanbul Konakları*, ed. İsmail Dervişoğlu (İstanbul: Kurtuba Kitap, 2011), 42-43.

²⁹ "Le Drame De Pancaldi," *Stamboul*, 31 Ocak 1895, 1.

³⁰ "Terrible Crime, Fourteen Victims," *The Oriental Advertiser - Le Moniteur Oriental*, 31 Ocak 1895, 1.

Ertesi gün bu iki gazete konuyu işlemeye devam ettiler. *Stamboul* isim vermeden katilin yakalandığını belirtti. Muhacir mahallesi'nde kavga halindeyken fesini ve ayakkabısını düşüren katil, Emine Hanım'ın ifadesi sayesinde yakalanabilmişti. "Koyu saçlı, orta boylu, oldukça kilolu, bıyıklı, yeni traşlı ve yeni elbiseli" olarak tanımlanan katil Dolapdere civarında bulunmuştu. Emine Hanım'ın tanıtımı ile diğer yaralıların söylemleri uyumluydu. Arabacı Vallauri'den alınan bilgiye göre, katilin bir elinde hançer, diğerinde tabanca vardı. Altı kişiyi öldürdüm, yedinci sen olacaksın demişti. Vallauri kendini korumak için silah ararken oğlu sayesinde kurtulabilmişti. Olayda ölen tek kişi olan Andrew Stupe'nin cenazesi kalabalık bir törenle gerçekleşmişti. Sultan olaydan etkilenenlere yardım edileceğini belirterek "*halkın babası*"³¹ olduğunu tekrar ispatlamıştı.³²

Andrew Stupe haberlerde ve belgelerde Amerikan vatandaşı olarak gösterilir fakat Amerikan Sefaretinin kendisi ile ilgili notunda 20 yıldır Avrupa'da yaşadığı, (olaydan önce) Amerika'ya gitmek için vize istese olasılıkla kabul edilmeyeceği belirtilir. Elçi, vatandaşı olmasa bile Stupe Amerikalı olarak bilindiğinden elinden geleni yaptığını ifade eder.³³

Stamboul'un haberlerinde II. Abdulhamid'e karşı bir söylem geliştirmede aksine yaralılara yardım ve katilin yakalanması konularında yapılanlar için övdüğü ifade edilebilir. *The Oriental Advertiser* yukarıdaki bilgilere ek olarak katilin suçunu kısmen kabul ettiğini sonra hiçbir şey hatırlamadığını söylediğini de belirtir. Katilin kim olduğuna dair bilgi bulunmamaktadır.³⁴ Yakalanan kişinin bilgilerinin hem belgelerde hem de basında görülmeyişi dikkate değerdir.

Osmanishe Post Haberi Kapanış ve Taltif

Pangaltı Hadisesi'nin failinin kim olduğuna dair ilk haber *Osmanishe Post*³⁵ gazetesinde yayınlanır. 1890 yılında faaliyete başlayan, Almanca yayın yapan gazetenin³⁶ kapatılmasına sebep olan 3 Şubat tarihli sayısına ulaşamamıştır.

İlgili habere göre olayın faili Sultan'ın sütkardeşi Esvabcıbaşı İsmet Bey'in oğlu Fehim'dir. Kumar borcu sebebiyle sinirlenmiş ve olaylar gelişmiştir. Gazeteye haberin kaynağı sorulur.³⁷ Kaynak verilirse gazete tatil edilmeyecektir, tatil edildiğine göre bu kaynak bulunamamış olsa gerekir. 4 Şubat'ta tatil haberi diğer gazetelerde yayınlanır.³⁸ 6 Şubat'ta gazete tekrar faaliyetine başlar.³⁹

³¹ İfade gazetede "*Père du Peuple*" olarak geçiyor.

³² "Le Drame De Pancaldi," *Stamboul*, 1 Şubat 1895, 1.

³³ A. W. Terrell, "Mr. Terrell to Mr. Gresham," *Legation of the United States*, 5 Mayıs 1895.

³⁴ *Stamboul*, "Le Drame De Pancaldi," 1 Şubat 1895, 1.

³⁵ Gazetenin ismi çeşitli kaynaklarda farklı anılmaktadır. Orhan Koloğlu "Osmanishen Post," Fatmagül Demirel "Osmanishche Post," "Osmanishe Post," Devlet Arşivlerinde عثمانیسته پوست.

³⁶ Orhan Koloğlu, "Osmanlı'daki Türkçe Dışı Basın," *Kebikeç* 2 (1995): 135.

³⁷ BOA, BEO. 564/42298.

³⁸ "Sublime Porte".

³⁹ BOA, İ.HUS. 34/32.

Gazetelerin tatil edilmesi, kapatılması bahsi geçen dönemde olağan bir durumdu.⁴⁰ Kapatılmaktan korkan gazeteler olduğu gibi, kapatılmak için yayın yapan gazeteler de bulunuyordu.⁴¹ *Osmanische Post*'un tatil edildikten üç gün sonra açılması incelenmeye değerdir. Kapanma konusunu haberleştiren bazı gazeteler yalan haber sebebiyle kapatıldığını belirtir. Bununla beraber başka yayınlar; yakalanan askerin suçsuz olduğunu, gazetenin kendisinin de yalanladığı ilk haberine güvenilmesi gerektiğini yazar. Onlara göre *Osmanische Post*'un haberi yalan olsaydı, açılmasına izin verilmezdi. Dönem şartlarında gazete ancak haberini yalanlayarak yayın hayatına devam edebilirdi.⁴² Osmanlı arşivine göre gazete sahibi bahsedilen haberi düşmanlık ve intikam duygusuyla yaptığını itiraf etmiştir.⁴³ Bu itiraf gazetenin tekrar faaliyete başlamasını sağlamıştır.

II. Abdülhamid'in karşıt yayın yapan gazeteleri kapattığı gibi kendisine karşı olan gazetelere para yardımı yaparak kendi tarafına çekmeye çalıştığı bilinmektedir. *Osmanische Post* gazetesi de yardım alanlar listesinde.⁴⁴ Gazete olasılıkla karşıt haber yapmayarak ve para yardımıyla yayın hayatına devam eder. Daha sonra Viyana'ya taşınan gazetenin maddi yardım almasına rağmen aleyhte yayın yapmaya başlar, (kapatılamasa da) yardımı kesilir.⁴⁵

Dış Basın ve Sarayın Tepkisi

Pangaltı olayı dünyanın çeşitli yerlerinde gazete satırlarına yansımıştır. Stupe'nin Almanya doğumlu ve Amerikan vatandaşı olarak bilinmesi ile olayın bu bölgelerde haber olması normal karşılanabilir. Fakat haber Melbourne gazetelerinde bile yer bulabilmiştir.⁴⁶ Haberlerin genelde şubat tarihli olup süreklilik arz etmediğini ve haber metinlerinin birbirine çok benzediğini belirtmek gerekir.

Almanya'da yayınlanan gazeteler konuyu çok kısa işleyerek Sultan'ın yaralılara yardım edeceğini belirtir.⁴⁷ Fehim'e bir yerde atıf bulunmakla beraber, haber içeriğinde kumar borcundan dolayı hapis yattığı, çıktıktan sonra böyle bir işe kalkıştığı, tutuklu bulunduğu⁴⁸ gibi maddi hatalar bulunmaktadır.

⁴⁰ Bora Ataman, "Türkiye'de İlk Basın Yasakları ve Abdulhamid Sansürü" *Marmara İletişim Dergisi* 14 (2014).

⁴¹ Murat Toklucu, Erdinç Cengiz, *Kanun Dışında Serseriler, Gangsterler, Dolandırıcılar, Soyguncular*, (İstanbul: Doğan Kitap, 2022), 13-14.

⁴² Sasvari Armand, "L' Osmanische Post," *La Revue d'Orient et de Hongrie*, 12 Şubat 1895.

⁴³ BOA, BEO. 566/42386.

⁴⁴ Demirel, *II. Abdulhamid Döneminde Sansür*, 130.

⁴⁵ Demirel, *II. Abdulhamid Döneminde Sansür*, 132.

⁴⁶ "Anarchy In The Capital," *Age*, 15 Şubat 1895.

⁴⁷ "Neueste Nachrichten und Special-Telegramme der Coburger Zeitung," *Coburger Zeitung älteste nationale Tageszeitung Coburgs*, 10 Şubat 1895, 3; "Constantinopel," *Coburger Zeitung älteste nationale Tageszeitung Coburgs* 3 Şubat 1895, 2; "Telegraphische Nachrichten Constantinopel," *Allgemeine Zeitung*, 3 Şubat 1895, 7; "Constantinopel," *Tiroler Tagblatt*, 2 Şubat 1895, 4; "Constantinopel," *Der Bote für Tirol*, 1 Şubat 1895, 3; "Constantinopel," *Innsbrucker Nachrichten*, 1 Şubat 1895, 12.

⁴⁸ "Ueber die Blutthat von Konstantinopel," *Coburger Zeitung älteste nationale Tageszeitung Coburgs*, 12 Şubat 1895.

Amerikan ve İngiliz basını da olayı kısaca işler. Katilin Amok koşucusuna⁴⁹ benzetildiği haberlerde, sokakta önüne geleni yaralayan birinin Stupe'yi öldürdüğü ve kaçtığı işlenir.⁵⁰ Nisan ayı tarihli haberler olayda suçlu bulunan askerin idam edilmediği ve bu durumun protesto edildiği üzerinedir.⁵¹ Fehim Paşa'ya dair bilgi bulunmamaktadır.

Fransa'da yayın yapan gazetelerde de benzer söylemler bulunmaktadır.⁵² 15 Şubat'la beraber dünya basınında katillerin İstanbul sokaklarında serbestçe gezindiği, bölgede anarşinin hâkim olduğu haberleri yayınlanmaya başlanır.⁵³ Kente korku ve endişenin⁵⁴ hâkim olduğuna dair haberler Yıldız Sarayı tarafından takip edilmektedir. Haberlerin Pangaltı hadisesi ile alakası net tespit edilemedi fakat haberlerden sonra yargılamanın hızlandığı anlaşılıyor. Avrupa'da Osmanlı aleyhine çıkan yayınlara, sefirler aracılığı ile mücadele ve müdahale etmeye çalışılıyordu.⁵⁵

Pangaltı hakkında çıkan haberlere Osmanlı basını yoluyla da cevap verilir. Tekzipler yanında yayın siparişlerine de rastlanır. Örneğin *Servet-i Fünun'un* müdürüne görseller ve haber metinleri verilerek aynen basılması istenir. Bu metinlerden biri "Paris'te bir anarşiştin bir

⁴⁹ "Von Einem Fanatiker Erdolcht," *Der Deutsche Correspondent*, 8 Şubat 1895, 3; "Ran Amuck In Constantinople," *The Dalles Daily Chronicle*, 2 Şubat 1895, 1; "Real Murderer Shielded," *Pawtucket Tribune*, 6 Mayıs 1895, 3; "Got Off Easy For His Crime," *The Omaha Daily Bee*, 25 Nisan 1895, 1; "Ran Amuck," *The Herald*, 2 Şubat 1895, 2; "Killed On Constantinople's Streets," *Evening Star*, 1 Şubat 1895, 3; "Horrible Tragedy," *The Wheeling Daily Intelligencer*, 1 Şubat 1895, 2; "A Turk Runs Amuck," *The Saratoga Sun*, 7 Şubat 1895, 1; "A Crazy Turk With A Knife," *Wheeling Register*, 1 Şubat 1895, 1; "Ran Amuck In Constantinople," *The Dalles Weekly Chronicle*, 6 Şubat 1895, 1; "Amerikanin zamordowany w Konstantynopolu," *Dziennik Chicagoski*, 2 Şubat 1895, 1; "News In Outline," *Portsmouth Evening News*, 13 Mart 1895; "Turkish Inteligence" *Toronto Daily Mail*, 1 Şubat 1895, 1; "Murders In Constantinople," *The Scotsman*, 2 Şubat 1895, 7; "The Murder At Pera," *London Evening Standard*, 2 Şubat 1895, 5; "Extraordinary Affair In Constantinople. Three Persons Fatally Wounded. Ten Others Injured," *Irish Weekly and Ulster Examiner*, 9 Şubat 1895, 7; "A Turkish Tragedy," *Derby Daily Telegraph*, 1 Şubat 1895, 2; "Turkish Running Amuck Case" *South Wales Daily News*, 12 Mart 1895, 5.

⁵⁰ "Amok" kelimesi kendini kaybetmiş, çıldırmış anlamlarında kullanılmıştır. Haberlerde "Amok" tabirinin oryantalist bir anlam taşıyıp taşımadığı da sorgulanmış fakat buna dair bir emare görülmemiştir. Stephen Zweig'ün "Amok Koşucusu" hikayesini 1922'de yazmıştır.

⁵¹ "Got Off Easy For His Crime," *The Omaha Daily Bee*, 25 Nisan 1895, 1; "Real Murderer Shielded," *Pawtucket Tribune*, 6 Mayıs 1895, 3; "Cable Notes," *The Indianapolis Journal*, 12 Mart 1895, 2.

⁵² Ad. Dubois, "Lettre De Turquie," *Le Petit Comtois : Journal Républicain Démocratique Quotidien*, 13 Şubat 1895, 2.

⁵³ "A Reign Of Terror In Constantinople," *The Speaker*, 16 Şubat 1895; "Murders At Constantinople," *Evening News*, 16 Şubat 1895; "Constantinople Disturbed," *National Advocate*, 16 Şubat 1895; "Disorder In Constantinople," *Newcastle Morning Herald and Miners' Advocate*, 16 Şubat 1895; "Lawlessness In Constantinople," *Daily Telegraph*, 15 Şubat 1895; "Murders Unpunished," *Telegraph*, 15 Şubat 1895; "Disturbed Condition Of The Capital," *Daily Telegraph*, 15 Şubat 1895; "Constantinople In A Bad State," *Molong Express and Western District Advertiser*, 15 Şubat 1895; "Disturbed State Of Constantinople," *Dubbo Liberal and Macquarie Advocate*, 16 Şubat 1895.

⁵⁴ Kent nüfusunun artması ile "korku ve endişe" haberlerinin hangi amaçlara hizmet ettiğine dair bir anlatı için, Nurçin İleri, "İstanbul'un Yeraltı Dünyası: Bıçakçı Petri ve Cinayet Destanları," *Kampffplatz* 7 (Ekim 2014).

⁵⁵ Kasım Hızlı, "Şura-yı Devlet Azası Cavit Bey Cinayetinin Fransız Basınındaki Yansımalarına II. Abdülhamid'in Tepkisi?" *History Studies International Journal of History* 12, (2020): 6.

polisi öldürüşü” başlığı taşımaktadır.⁵⁶ Ahmet İhsan Tokgöz’ün hatıralarında bahsettiği bu haber Servet-i Fünun’da “*Fransa’da Lokanta Cinayeti*” başlığı ile yayımlandı. Hem görselin altında⁵⁷ hem de haber metninin içinde “*anarşist*” kelimesi geçer.⁵⁸ Ahmed İhsan’a göre o dönemde bu kelimeyi değil basmak ağza almak bile fevkalade bir olaydı. “Saray bendelerinden Fehim paşa bir gece Beyoğlu caddesinde elinde revolver⁵⁹ dolaşp bir kaç kişiyi yaralamıştı. Anarşist resmi de bunun için neşredilmişti!”⁶⁰ *Servet-i Fünun*’da çıkan anarşist haberi ile Beyoğlu’nda gerçekleşen olaya benzer durumların Avrupa’da da olabileceği vurgulanmış oluyordu.

Safranbolulu Mustafa’nın Yargılanması

Dünyanın çeşitli yerlerinde İstanbul’da anarşinin hüküm sürdüğüne yönelik çıkan haberlerin de etkisi ile incelemenin nihayete ermesi ve davanın başlaması yönünde talimat verildi.⁶¹ Şubat ayının sonuna doğru şüpheli Mustafa tutuklu, yaralılar taburcu olmuştu. Sadece Paul Chichmanian Alman Hastanesi’nde tedavi altındaydı. Olayı araştıran Müstantık Fevzi Bey ifadesini almak için hastaneye ziyarete gitmişti.⁶² Mustafa’nın davası 6 Mart Çarşamba günü görüldü. *İkdam*, *Sabah*, *Stamboul* ve *The Oriental Advertiser* gazeteleri mahkemeyi haberleştirdiler.⁶³

Mahkemeye gelirken Mustafa⁶⁴ ordudaki görevinden savunması dahi alınmadan atılmıştı. Mahkeme esnasında lehine şahidi bulunmuyordu. Hatta ailesinden kimsenin mahkeme salonunda bulunmadığı da haberlerden anlaşılabilir. Dava tarihi itibarıyla bir aydan fazladır hapiste olan Mustafa ile ilgili Safranbolu’nun Bulak Köyünden, Suhteoğullarından Emin’in oğlu olması dışında başka ayrıntı bulunmamaktadır.

Bulak Köyü bahsi geçen dönemde marangozluk mesleği ile ünlüydü.⁶⁵ Bekar olduğu varsayılan ve marangozluk yaptığını söyleyen Mustafa’nın kaç kardeşi vardı? İstanbul’da başka yakını var mıydı?⁶⁶ Arkadaşları var mıydı? Nerede kalıyordu? Kimseye ileride anılacak

⁵⁶ Ahmet İhsan Tokgöz, *Matbuat Hatıralarım 1888-1923 Birinci Cilt: Meşrutiyetin İlanına Kadar 1889-1908*. (Ahmet İhsan Matbaası Limited Şirketi, 1930), 78.

⁵⁷ “Bırak beni ben anarşistim”

⁵⁸ “Fransada Lokanta Cinayeti,” *Servet-i Fünun*, 24 Mart 1895.

⁵⁹ “Revelver” yazımı yazara aittir.

⁶⁰ İhsan, *Matbuat Hatıralarım 1888-1923 Birinci Cilt: Meşrutiyetin İlanına Kadar 1889-1908*, 78.

⁶¹ BOA, BEO. 578/43304, (28 Şubat 1895).

⁶² “Le Drame De Pancaldi,” *Stamboul*, 28 Şubat 1895.

⁶³ Gazetelerde yayınlanan tutanaklar arasında küçük farklar bulunmaktadır. Makaleyi ilgilendiren kısımlara aşağıda değinilecektir.

⁶⁴ “Sekizinci Alay Dördüncü Tabur İkinci Bölük Birinci Çavuşu Safranbolulu Mustafa”

⁶⁵ Oya Şenyurt, “Osmanlı’nın Son Dönemlerinde Safranbolu Bulak Köyü’nün Sosyal Dokusu ve Gündelik Yaşamına İlişkin Bir Analiz,” *Sosyoloğa* 20 (2020), 272. Aynı makalenin 273. sayfasında Bulak Köyü’nde kullanılan lakaplar içinde “Suhteoğulları” geçer fakat Oya Şenyurt ile yaptığımız görüşmede köyde şu anda o sülaleden kimsenin yaşamadığı ifade edildi.

⁶⁶ İstanbul’da çalışmak için gelen bekarların kefil olması gerekiyordu. Gülhan Balsoy, *Osmanlı’da Avare Kadınlar, 19. Yüzyıl Aile Krizi ve Kadın Yoksulluğu*, (İstanbul: Fol Kitap, 2025), 141. Bulak Köyü’nden birçok marangoz İstanbul’da çalışıyordu. Bu açıdan Mustafa’nın İstanbul’da yalnız olamayacağını varsayıyoruz.

Paulina'dan ya da Mosiko'dan bahsetmiş miydi? Okur yazar mıydı? Hapiste bulunduğu süre içinde kimlerle görüşmüştü? Maalesef belgeler ve gazete haberleri bu sorulara cevap veremiyor.

Mustafa'nın fiziksel görünümüne dair de elimizde fazla kaynak bulunmuyor. Emine Hanım'ın gazeteye verdiği bilgide “Koyu saçlı, orta boylu, oldukça kilolu, bıyıklı”⁶⁷ olarak tanımlanan şüpheli Stamboul'un haberinde “kahverengi saçlı, orta boylu, küçük ağızlı, düzgün burunlu, oldukça şişman”⁶⁸ birisiydi. Kendini iyi ifade edebiliyordu ve üzgün görünüyordu.⁶⁹ İfadelerden Mustafa'da kabadayılığa dair bir belirti görülmemiştir. Hâkim, Mustafa'nın kişilik yapısına dair soru sormamış yahut gazeteciler bu bilginin haber değeri taşımadığını düşünmüştür.

Mahkeme salonuna katilden kaldığı belirtilen bir tek ayakkabı, bir fes, beyaz saplı kama ile Beyoğlu Belediyesi'nin haritası getirilmişti. Savcı iddianamesini sunarken haritadan da faydalanıp yaralanma hadiselerini kronolojik olarak aktarmıştı. Ayrıca tüm yaralıların nasıl yaralandıklarına dair doktor raporları da mahkemeye sunuldu. Amerikan Sefareti de dahil olmak üzere yoğun bir kalabalık davayı izlemek üzere mahkeme salonundaydı.⁷⁰

Mahkemede sunulan iddianameye göre olaydan üç-dört gün önce Mustafa ve arkadaşı Necip, Paulina'nın Kılburnu'ndaki umumhanesine⁷¹ giderler. Mustafa'nın Paulina'yı dost tutmak istemesi üzerine Paulina “ben seni dost tutarım fakat birkaç kişiyi cerh ile belalı olmalısın” der.⁷² Olay günü Mustafa arkadaşı İsmail ile Beşiktaş civarına Necip ile buluşmaya gider. Onu bulamayınca da Paulina'nın umumhanesine doğru yol alırlar. Paulina onları içeride başkaları olduğu gerekçesiyle kabul etmez. Mustafa ve İsmail sonra Pangaltı civarında bir meyhaneye geçer. Epeyce içtikten sonra hesap öderken Mustafa taşkınlık çıkarır. Elindeki kamayı meyhanenin tezgahına saplar. İsmail onu sakinleştirmeye çalışırken göğsünden hafif yaralanır. Meyhaneci Mustafa'nın suyuna giderek çıkmalarını sağlar.

Mustafa dışarı çıkınca bir arabacıya saldırır.⁷³ İsmail'in telkinleriyle Mustafa arabacıyı serbest bırakır. İkili sonra muhacir mahallesine giderler. Muhacir Salih'in evinin önüne geldiklerinde, Mustafa elindeki kamayı kapıya saplar. Burada ikili aralarında tartışırken İsmail kasığından yaralanır. Gürültüye toplananlar sopa ile Mustafa'ya saldırırlar. Mustafa ayakkabı ile fesini geride bırakarak kaçmaya başlar.⁷⁴ Kaçan Mustafa'nın ilk adresi Nazlı Hanım'ın evidir. Buraya

⁶⁷ “Le Drame De Pancaldi,” *Stamboul*, 1 Şubat 1895.

⁶⁸ “...C'est un jeune homme à figure avenante, de taille moyenne, brun, bouche petite, nez régulier, plûtôt gras...”

⁶⁹ “Le Drame De Pancaldi,” *Stamboul*, 8 Mart 1895, 2.

⁷⁰ “Muhakeme,” *İkdam*, 8 Mart 1895.

⁷¹ Bu dönemde İstanbul'da umumhaneler daha çok Beyoğlu'nda toplanmıştı ve 1884'te umumhaneler ile ilgili yönetmelik çıkmıştı. Burcu Belli, *Osmanlı'da Fuhuş, II. Abdulhamid ve İttihat ve Terakki Dönemi* (İstanbul: Fol Kitap, 2024), 204-221. Daha yakın bir tarihte genelevlerle ilgili yapılan başka bir çalışma için; Pınar Selek, *Maskeler, Süvariler, Gacılar Ülker Sokak: Bir Alt Kültürün Dışlanma Mekanı* (Ankara: Ayızı Kitap, 2014).

⁷² Metnin başında anılan literatür de bu cümle üzerine inşa edilmiştir. Mahkeme tutanaklarında Mustafa'nın o gün Paulina ile beraber olmadığını anlıyoruz. Üstelik ona âşık olduğuna dair bir emare de bulunmamaktadır.

⁷³ Arabacının ismi *Stamboul* gazetesinde Vallauri olarak verilmiştir. Vallauri'nin mahkemeye gelmediğini ve söylemleri ile iddianamenin uyuşmadığını belirtmek gerekir.

⁷⁴ “Muhakeme ve Pangaltı Cinayeti,” *Sabah*, 8 Mart 1895.

misafirliğe gelmiş olan Emine Hanım ile karşılaşır, onunla bir süre boğuştuktan sonra baş edemeyeceğini anlar ve tekrar kaçar.⁷⁵

Mustafa'nın amok koşusu başlamıştır. Bu koşu sırasında Şafak Bahçesi önünde, Süreyya Paşa'nın konağına çok yakın bir yerde, tünel muhasebecisi, Amerikan tebaasından Andrew Stupe'yi kalbinden yaralar. Sonra biraz ileride Babıali Evrak Odası'ndan Mazhar Bey'i yaralar. Cedidiye Sokağı'nda bakkal Nikoli'yi yaralar, Yüklü Sokağı'na geçer. Buradaki kurbanlar şarapçı Anastas, marangoz İstavri ve Alexandra'dır. Tekrar Pangaltı Caddesi'ne çıkan Mustafa Salatacı İbrahim'e saldırdıktan sonra Hastane Sokak'ta, Kanzuk Eczanesi'nin⁷⁶ alt tarafında çocuk Dimitri'yi yaralar. Pangaltı merkeze doğru koşmaya devam eden Mustafa belediye memuru Halil Efendi'ye rastlar.⁷⁷ Halil Efendi ifadesinde yanında jandarmadan Mehmed Onbaşı olduğunu, elinde kama ile asker kıyafetli birini gördüğünü ve kaçtığını belirtir.⁷⁸ Halil Efendi'yi yaralayamayan koşucumuz kayıplara karışır.⁷⁹

Olayda 12 kişinin yaralandığı bilinmektedir. Olasılıkla gazeteler iddianameyi özet olarak işlemişlerdir. Yaralıların kim oldukları ve nerede yaralandıklarına dair ayrıntılı bilgi 11 Şubat tarihli *Stamboul*'da yayınlanmıştır.⁸⁰ İfadesine göre İsmail yaralanınca Aziziye Karakoluna⁸¹ gidip durumu anlatır. Necip “Ben o akşam nöbetçi idim. Mustafa çavuş geldi. Fes ve kundurası yok idi. Zabıtaya malumat verdim” demiştir.⁸² Böylece Mustafa yakalanmış olur.

⁷⁵ Gazeteler Emine Hanım'ı 48-50 yaşlarında, çerkez, güçlü-kuvvetli olarak tanımlarlar. Yine de elinde kama olan Mustafa'nın Emine Hanım'ı yaralayamamış olması muammadır.

⁷⁶ Halil Tekiner, “Osmanlı eczacılığında bir kilometre taşı: İngiliz Eczanesi, İstanbul,” *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* (2010).; “Kanzuk Eczanesi (Güney Palas),” Erişim 2 Mart 2026, <https://www.herumutortakarar.com/kanzuk-eczanesi-guney-palas/>.

⁷⁷ “Muhakeme”; “Le Drame De Pancaldi”; “Muhakeme ve Pangaltı Cinayeti”.

⁷⁸ “Muhakeme ve İdama Mahkûmiyet,” *Sabah*, 10 Mart 1895.

⁷⁹ “Muhakeme”; “Le Drame De Pancaldi”; “Muhakeme ve Pangaltı Cinayeti”.

⁸⁰ “*Le Drame De Pancaldi*,” *Stamboul*, 11 Şubat 1895, 1. Sağ gözünden ve kaşından yaralanan Mme Eugénie Arabian'ın (Cedidiye Sokağı) durumu iyi; 2. Sol omzundan yaralanan Bayan Mannik (Cebel Sokağı) iyileşti; 3. Alnından, kaşlarının arasından yaralanan bakkal Nicoli'nin (Cedidiye Sokağı) durumu iyileşti; 4. Mole Loxandra (Yonouz? Sokağı, (İkdam'da Yüklü sokak olarak geçiyor) sağ köprücük kemiğinden yaralandı, iyileşti; 5. Bayan Sophie Foscolo (Cedidiye Sokağı) sol kolundan yaralandı ve iyileşti; 6. Bay Paul Chichmanian boynundan yaralandı ve bir Alman hastanesinde tedavi altına alındı, iyileşme aşamasında; 7. Sebze satıcısı İbrahim (Nişantaşı) boynundan yaralandı, durumu iyileşti; 8. Göğsünden sol taraftan yaralanan şarap tüccarı Anastase (Yonouz Sokağı) iyileşti; 9. Stavri (Yonouz Sokağı) göğsünden yaralandı, iyileşti; 10. Jenne Dimitri (Bayır Sokağı) sol yanağından sakatlandı, iyileşti; 11. Mazhar bey (Nişantaşı) boynundan ve sağ kulağından yaralandı, iyileşti; 12. Dilenci Agob Zakar iyileşti ve mesleğine devam etti.

⁸¹ Caner Cangül, “Karaköy Aziziye Karakolu,” Erişim 2 Mart 2026, <https://kulturenvanteri.com/yer/?p=169669>, Olayın geçtiği bölge ile Aziziye Karakolunun yeri değerlendirildiğinde İsmail'in yaklaşık 1 saat yürüyebildiği ile yarasının ciddi olmadığını değerlendirilmiştir.

⁸² Necip o gün nöbetçi olduğunu söylese de İsmail ve Mustafa'nın umumhaneye gitmeden önce uğradığı kahvehaneye gün içinde geldiği ifade edilmiştir. Ayrıca Necip mahkemede hemen her şeyi inkâr eder. Paulina'nın evine gittiğini inkâr etmiştir. Paulina ve Mustafa'nın sözleri üzerine gittiğini kabul etmiş fakat “*dost tutmak lakırdısı*” olmadığını iddia etmiştir.

İfadeler ve Çelişkiler

Konuyla ilgili literatüre ve savcının iddianamesine bakıldığında, Mustafa'nın bu suçları Paulina⁸³ için işlediği belirtilir ve ona aşık olduğu üzerinde durulur. Fakat ifadelerden anlaşıldığı kadarıyla Mustafa Paulina ile beraber olmamış, onun yanında çalışan Mosiko⁸⁴ ile tanışmış (muhtemelen beraber de olmuş) ve onu dost tutmak istemiştir. Paulina ifadesinde Necib ile beraber olduğunu, Mustafa için “ufak bir kız” çağırdığını, görüşüp parayı aldığını belirtmiştir. Mosiko ifadesinde Mustafa'nın kıyafetlerini yırttığını, odasına kaçtığını belirtmiştir. İfadelere göre, Mustafa Mosiko'yu dost tutmak ister; Necib kendisine “bir kere gelmeyle dost olunmaz, ona hediyeler almalısın” diye tavsiyede bulunur. Mosiko'nun annesi ise kızın henüz on beş yaşında olduğunu söyleyerek, talebi reddeder.⁸⁵ Paulina'nın umumhanesine sadece bir kez gelmeleri, hatta İsmail'in hiç gitmemiş olması, Mustafa'nın Mosiko ile beraber olması gibi ifadeler savcının iddianamesi ile çelişmektedir.

İfadelerdeki ikinci dikkati çeken şey Mustafa'nın hiçbir suçu kabul etmemiş olmasıdır. Mustafa'yı sadece Emine Hanım teşhis etmiş, diğer yaralılar karanlıktan dolayı kendilerini yaralayan kişiyi göremediklerini belirtmişlerdir. Çarşamba günü İsmail ve Mustafa'nın uğradıkları kahvehanenin çalışanları ve meyhaneci, Mustafa'yı tanırlar fakat olaydan haberleri yoktur. Mustafa sorulan sorulara genelde “sarhoş idim bilmiyorum” şeklinde cevap vermiştir. Suçunu kabul ettiği hatırlatıldığında “Öyle söylüyorlar bana, sarhoşluk ile yapmış isem bilmiyorum diye söyledim.” cevabını vermiştir.

Şahitlerin ifadelerinde failin sürekli terlediğini, kilosuna rağmen çok hızlı koştuğunu söylemesi, insanları yaralayacak kadar çevik olması ve sarhoşluk belirtisi göstermemesi gibi deliller günümüz okuyucusunun aklına uyarıcı maddeleri getirebilir. Günümüzde yoğun olarak kullanılan amfetamin, metamfetamin gibi maddeleri kullanan bireyler benzer şekilde davranabilmektedir. Fakat bu denli etkili uyarıcıların tarihi görece yeni sayılır.⁸⁶

Mahkemenin ilk gününe katılmayan Halil Efendi için hâkim para cezası vermişti. İkinci gün Halil Efendi gelip, kendisine tebligat gelmediği anlaşıldığı için ceza iptal edilmişti. Şahitlerden Mari'nin on beş yaşında olmadığı (söylemlerinden) anlaşılmış ve şahitliği iptal edilmişti.

Mahkemeye getirilen kanıtlar konusunda Mustafa inkâr yolu gütmmez. Ayakkabı ve fes ona aittir. Mustafa için atanan avukat Rıza Efendi'nin söyleyeceği fazla bir şey yoktur. Savcının iddianamesindeki kronoloji hatalarına değinir, Mustafa'nın epilepsi atağı geçiriyor⁸⁷ olabileceği

⁸³ Ziya Şakir ismini “Eleni” olarak ifade eder.

⁸⁴ “موسقو”

⁸⁵ “Muhakeme”; “Muhakeme ve Pangaltı Cinayeti”

⁸⁶ Örneğin Kokain İstanbul'a Rus devriminden sonra gelmiştir. Bugün yoğun kullanılan uyarıcılardan ekstazi 1912 tarihinde üretilmiştir.

⁸⁷ Mahkemede suçlananların akli dengesinin yerinde olup olmadığına dair doktor raporu alma bahsi geçen dönemde sıkça rastlanan bir durumdur. Bu duruma örnekler için; Alexandre Tomarkine, “Adli Doktorlar, Ruh Doktorları ve Şeyhler: Kummerau Olayı (1880) ve Bilirkişilik Meselesi,” Osmanlı'da Asayiş, Suç ve Ceza 18.- 20. Yüzyıllar, ed. Noévy Toumarkine, Alexandre Levy (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2008), 96-115; Burcu Belli, *Geç Dönem Osmanlı'da Delilik*, 337-344.

ile durumun araştırılmasını talep eder,⁸⁸ talep reddedilir. Mahkeme başkanı herkesi dinledikten, yaralıların doktor raporları okunduktan⁸⁹ ve savcının mütalaasından sonra Mustafa'ya söyleyeceği son bir şeyi olup olmadığını sorar. Mustafa'nın son sözü "ne diyeyim"dir.⁹⁰

İdam Cezasının Küreğe Çevrilmesi

İki gün süren dava sonucunda Stupe'nin öldürülmesi sebebi ile ceza kanununun yüz yetmişinci maddesi gereğince Mustafa'nın idamına karar verilir.⁹¹ 1858 tarihli Ceza Kanununun 170. Maddesi "Bir kimsenin ta'ammüden kâtil olduğu kânünen taħakkük eyler ise kânünen i'dāmına hüküm olunur" şeklindedir.⁹² Bu aşamada "taammüd" kelimesinin anlamına bakmak gerekir. Kelime Arapça kökenli olup, önceden tasarlama anlamı içermektedir. Savcının iddiasına göre Mustafa, Stupe'yi öldürmek amacıyla kalbinden bıçaklamıştır. Bu ikilinin aralarında değil husumet, birbirlerini tanıdıklarına hatta diğer yaralıların Mustafa'yı tanıdıklarına dair bilgi yoktur. Burada savcının iddiası, Mustafa'nın birkaç kişiyi yaralayarak Paulina'nın gönlünü kazanmak istediğidir. Hâkimin kararından bağımsız olarak, suçu işleyen Mustafa olsa bile 170. Maddeden suçlu bulunması hukuka uygun değildi. Avukat Rıza Efendi'nin konuya itirazı olduysa bile haberlere yansımamış görünüyor. Belki de mahkemeye gösterilen yoğun ilgi, basın baskısı, elçiliklerin müdahalesi idam cezası verilmesi için ortam oluşturdu.

II. Abdülhamid'in idam cezasının uygulanmasından imtina ettiği bilinmektedir. Olasılıkla bu sebeple, konu kamuoyunda da unutulmuşken, Nisan ayında Mustafa'nın tekrar yargılanacağı öğrenilir.⁹³ Tekrar yargılama Amerikan sefiri davaya gelmediği için ertelenir.⁹⁴ 22 Nisan'da dava görülürken elçilikten yine gelen yoktur fakat yargılanan kişi "Osmanlı tebaasından" olduğu için bu defa erteleme olmaz. İdam kararı bozulur, Mustafa'nın suçu önceden tasarlamadığına hükmedilir ve 174. Madde "Katl fiili taammüd olmaksızın sadece kasıtlı işlenirse kâtile on beş sene kürek cezası verilir" gereğince⁹⁵ on beş yıl kürek cezasına çarptırılır.⁹⁶

Davaya katılmayan Amerikan sefaretine yakın tarihlerde Washington'dan uyarı gelmiştir. Stupe'nin katilinin yakalanması ve ailesine yardım edilmesi takdirle karşılanırken, katilin idam

⁸⁸ Bahsi geçen dönemde yargılanan kişilerin akli dengesinin yerinde olup olmadığına dair doktor raporu alınabiliyordu. Ayrıntılı bilgi için Burcu Belli, *Osmanlı'da Delilik*, 275-276.

⁸⁹ Doktor raporlarına göre herkes ucu sivri keskin bir alet tarafından yaralanmıştır.

⁹⁰ "Muhakeme"; "Le Drame De Pancaldi"; "Muhakeme ve Pangaltı Cinayeti".

⁹¹ "Le Drame De Pancaldi," *Stamboul*, 11 Mart 1895; "Muhakeme ve İdama Mahkûmiyet," *Sabah*, 11 Mart 1895; "Le Drame De Pancaldi," *Stamboul*, 12 Mart 1895.

⁹² Said Nuri Akgündüz, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku Uygulaması* (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2010); Senem Özer, *Çeviri yoluyla kanun yapmak: 1858 tarihli Osmanlı Ceza Kanunu'nun 1810 tarihli Fransız Ceza Kanunu'ndan çevrilmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2013), 60.

⁹³ "Le Drame De Pancaldi," *Stamboul*, 10 Nisan 1895.

⁹⁴ "Le Drame De Pancaldi," *Stamboul*, 11 Nisan 1895.

⁹⁵ Akgündüz, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku Uygulaması*, 113.

⁹⁶ "Le Drame De Pancaldi," *Stamboul*, 23 Nisan 1895.

edildiğine dair bilgi ulaşmamıştır.⁹⁷ Tam da bu tarihlerde cezanın idamdan küreğe çevrilmesini protesto eden sefir, davada kendisinin bulunmamasını eleştirir⁹⁸ fakat gazete haberlerinden davadan haberi olduğunu görebiliyoruz. Amerikan Sefaretinin yılsonunda hazırladığı raporda Amerikan vatandaşlarının etkilendiği davalara katılım konusunda ısrar edileceği belirtiliyordu. Mustafa'nın davası Stupe'nin ailesine yardım bağlanmasıyla kapatılmıştı.⁹⁹

Davayla ilgili başka bir detay da Mustafa'nın Stupe'yi öldürmekten ceza aldığı ama yaralama suçlarına dair ceza almadığıdır. Yaralılar (arkadaşı İsmail hariç¹⁰⁰) Mustafa'yı teşhis edememişlerdi. 1858 tarihli Ceza Kanunu'nda yaralama failin kastı ve yaralamanın derecesine göre değişmekle beraber para cezası, hapis cezası ya da kürek cezası ile sonuçlanabiliyordu.¹⁰¹ Pangaltı özelinde yaralamalar öldürmeye teşebbüs olarak da değerlendirilebilir, bu da cezanın oranını artırabilirdi. Fakat Mustafa'nın Stupe'nin ölümü haricinde ceza almadığı bilinmektedir. İsmail'in Mustafa'dan şikâyetçi olmadığı da düşünülebilir, fakat davaya ilişkin haberlerde yaralılara dair atfin olmaması ilginçtir.

Pangaltı'daki olaydan sonra bölgedeki asayiş artırıcı önlemler alınmıştı. Olayın sıcaklığı ile devriye gezenlerin sayısı artmış, vukuat yaşanan meyhanelere teftişin artırılması düşünülmüştü.¹⁰² Elçiliklerden gelen uyarılar ve zabtiyenin olayda hareketsiz kaldığına dair söylemler¹⁰³ yeni nizamname düşüncesine sebep olmuştu. Bu nizamname için evvela bir komisyon oluşturulacak, görevleri anlatır bilgiler bastırılıp görevlilere dağıtılacaktı.¹⁰⁴ Olay unutulunca nizamname de unutulmuşu benziyor.¹⁰⁵ Zira Polis Nizamnamesi ancak 1907 yılında hazırlanabildi.¹⁰⁶

Pangaltı Hadisesi, yaralılara para yardımı yapılması, Stupe'nin ailesine maaş bağlanması ve Mustafa'nın kürek cezasına çarptırılması ile sonuçlandı. Yapılan yardımlarla Padişah'ın "sorunlarla baba duyarlılığı ile ilgilenen"¹⁰⁷ imajı, suçlunun ceza alması ile de İstanbul'da asayişin berkemal olduğu imajı tazelenmiş¹⁰⁸ hale geliyordu.

⁹⁷ W. Q. Gresham, "Mr. Gresham to Mr. Terrell," *Department of State*, 19 Nisan 1895.

⁹⁸ A. W. Terrell, "Mr. Terrell to Mr. Gresham," *Legation of the United States*, 5 Mayıs 1895.

⁹⁹ Richard Olney, "Report of the Secretary of State," *Department of State*, 19 Aralık 1895.

¹⁰⁰ Zaten Stupe'nin öldürülmesi ve diğer yaralanma olayları İsmail'den sonra gerçekleştiği için İsmail'in teşhisinin bir anlamı yoktur.

¹⁰¹ Akgündüz, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku Uygulaması*, 131.

¹⁰² İhsan Erdinçli, *Keyif, Günah ve Suç Arasında Osmanlı'da Meyhaneler ve Müdavimleri* (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2011), 310.

¹⁰³ Halil Efendi'nin ifadesinde de benzer durum söz konusudur.

¹⁰⁴ BOA, BEO. 564/42279.

¹⁰⁵ Nurçin İleri "19.Yüzyıl Sonu İstanbul'da Sarhoş Polis Hikayeleri," *Toplumsal Tarih*, 194 (Şubat 2010): 85-89.

¹⁰⁶ Onur Akdoğan, Yasin Turna, "Osmanlı Polisinin Modernleşme Sürecinde Toplumsal Hayata Dahil Edilmesi ve Davranışlarının Şekillenmesi," *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi* 10 (2022), 30.

¹⁰⁷ Nadir Özbek, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyal Devlet, Siyaset, İktidar ve Meşruiyet, 1876-1914* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2020), 136.

¹⁰⁸ İlkay Yılmaz, *Serseri, Anarşist ve Fesadın Peşinde, II. Abdulhamid Dönemi Güvenlik Politikaları Ekseninde Mürur Tezkereleri, Pasaportlar ve Otel Kayıtları* (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2014), 23.

Sonuç

Safranbolu'nun marangozlukla ünlü Bulak Köyü'nden Emin oğlu Mustafa'nın suçlandığı bu hikâyede, onun aleyhine birçok delil öne sürüldü. Lehine şahidin olmaması, arkadaşı İsmail'in ifadesi ve olay yerinde bulunan ayakkabı ile fesin kendisine ait olduğunu kabul etmesi mahkeme sürecinde kullanılan başlıca kanıtlardı. Saraydan gelen baskı, kamuoyunun ilgisi ve uluslararası baskıları dışarıda tutsak bile avukatının etkisiz ve yetersiz savunması, Mustafa'nın mahkemedeki pasif ve çekingen tavrıyla birleşince, ceza alması kaçınılmaz hale gelmişti. Ancak delillere rağmen, Mustafa'nın gerçekten katil olduğuna dair yeterince kanıt olmadığı kanaatindeyiz. Yaralıların onu tanıyamaması, Mustafa'nın koşamayacak kadar sarhoş olması, tek ayakkabı ile bunca yolun koşulamayacağı gibi durumlar suçluluğu konusunda ciddi şüpheler uyandırmaktadır. Ayrıca, Mustafa'nın iddia edildiği gibi, Paulina için cinayet işlemesi hayatın olağan akışına aykırıdır, zira ona âşık olduğuna dair bir ifade bulunmamaktadır. Tutuklandığı günden itibaren yalnız kalan Mustafa, kürek cezasına çarptırıldıktan sonra nereye/nasıl gitmiş, nasıl bir hayat yaşamıştı? Maalesef, kürek cezası sonrasındaki hayatına dair tarihsel veri bulunamamıştır. Böylece Mustafa'nın hikayesi ancak yeni bilgi/belgelerle aydınlanmak üzere eksik kalmıştır.

1895 Pangaltı Hadisesi, giriş bölümünde de ifade edildiği üzere şiddet vakası olmasına rağmen, derinlemesine incelendiğinde II. Abdülhamid döneminin basın, hukuk ve siyaset dinamiklerini çok boyutlu yansıtan özgün bir olay olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çalışma, konuyla ilgili ortaya çıkan tüm belgelere ulaşmaya çalışarak algılarla gerçekleri ayırmaya çalışmıştır.

Olaya dair en ayrıntılı anlatı *Stamboul'* da bulunmaktadır. "Le Drame De Pancaldi" başlığı ile ertesi günden başlamak üzere olayın günlerce gazete sütunlarına taşınması, olayın gerçekleştiği yerin gayrimüslimlerin yoğun yaşadığı, elçiliklerin bulunduğu bir bölgede olmasından kaynaklanmalıdır. Yoğunlukla okuyucularının bildiği, yaşadığı bölgedeki olaylar haliyle dikkat çekiyordu. Olayın Avrupa'nın hemen her yerinde, Amerika'da ve Avustralya'da bile haber yapılması, dönem açısından başka bir ilgi çeken durumdur. 1895 yılında İstanbul dünyanın en büyük şehirlerinden birisiydi ve anlaşıldığı kadarı ile haberlerin kamuoyunda bir karşılığı vardı. Yine de İstanbul dışında yapılan haberlerin ayrıntı taşımadığını belirtmek gerekir.

Pangaltı Hadisesi'nin failini Fehim Paşa olarak gösteren kaynaklar Paul Fesh'e, o da muhtemelen *Osmanishe Post'* un gazete haberi ile ifade ettiği üzere söylentilere dayanmaktadır. Fesh eserini kaleme alırken Fehim Paşa, İstanbul'un istenmeyen bir figürü haline gelmişti. Hakkında doğru yanlış birçok söylenti dolaşıyordu. Kötü ününü artıran bir sürü dedikodu vardı. Bu durum göz önüne alındığında ve elinde gazete haberi de bulunan Fesh için Fehim Paşa, artık olağan şüpheli idi. Fesh'in kitabı ile olay, Fehim Paşa'nın üzerine yapışan bir "galat-ı meşhur" örneği olarak tarihe geçti. Olayla ilgisi olmamasına rağmen, şöhreti nedeniyle Pangaltı Hadisesi de suçlarına eklendi. Fesh'ten sonra da zaten yeterince suçlu olan, halk tarafından linç edilerek öldürülen Paşa'nın olaydaki gerçek payı araştırılmaya değer görülmemiştir.

Fehim Paşa'ya yöneltilen suçlamalar kadar suskunluklar da kanıt oluşturabilir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri Arşivi'nde Stupe'nin ölümü konusunda kendisine atf yoktur. Pangaltı faili olarak ortada şüphe olsaydı, burada dillendirilirdi diye değerlendiriyoruz. Fehim

Paşa'yı aklayan başka bir kanıt da dönem hatıratlarında adının bolca geçmesine rağmen Pangaltı konusunda sadece Paul Fesch'in kendisini suçlamasıdır. Salah Birsal, Servet Muhtar Alus, Lui Ramber, Mizancı Murad, Reşad Ekrem Koçu gibi yazarlar Fehim Paşa hakkında türlü hatıra anlatırken bu olaya değinmezler. Aslında yine bu yazarların Pangaltı Hadisesi'ne değinmemeleri de başka bir muammadır.

Literatürde ifade edilen çalışmalarda olayın faili olarak gösterilen Fehim Paşa ile ilgili yanlış algıların birincil kaynaklar ışığında düzeltilmesi, makalenin önemli katkılarından biridir. Araştırma, 1895 yılında 21-22 yaşlarında olan Fehim'in bu olayla bağlantısı olmadığını kanıtlamaktadır. Fakat Fehim Paşa bu olayı şöhreti için kullanmış olabilir.

Osmanishe Post gazetesinin Fehim'i fail olarak gösteren ve ardından bu haberi yalanlamak zorunda kalarak tekrar yayına başlaması, dönemin yanlış basın yayıncılığı ve "sahte haber" olgusunun tarihine ışık tutmaktadır. Hadisede hayatını kaybeden Andrew Stupe'nin Amerikan tebaasından olmaması, uluslararası aktörlerin hakikatten ziyade algıya göre hareket ettiğine yönelik dikkat çekici bir örnektir.

Safranbolulu Mustafa'nın yargılanma süreci, dönemin hukuk ve siyaset dinamiklerinin nasıl iç içe geçtiğini açık biçimde ortaya koymaktadır. Tutuklandıktan sonra askerlikten atılan, lehine şahidi hatta akrabası bile bulun(a)mayan Mustafa, delil yetersizliğine rağmen önce idam cezasına çarptırılmış; bu karar daha sonra on beş yıl kürek cezasına çevrilmiştir. Cezanın hafifletilmesine yönelik direnç, siyasi müdahalelerin ve diplomatik hassasiyetlerin yargı süreçlerini nasıl şekillendirdiğinin somut bir kanıtıdır. Ayrıca Mustafa'nın Stupe cinayetinden hüküm giymesine rağmen diğer yaralama vakalarına ilişkin ceza almaması, davanın sınırlı bir odakla sonuçlandırıldığını göstermektedir.

Hadisenin ardından yaralılara yapılan para yardımları, Stupe'nin ailesine bağlanan maaş ve suçlunun cezalandırılması, padişahın baba imajını pekiştirirken, İstanbul'da asayişin sağlandığı yönündeki algıyı da güçlendirmiştir. Olay sonrası Pangaltı'da devriye faaliyetlerinin artırılması ve yeni bir polis nizamnamesi hazırlığı, II. Abdülhamid döneminin güvenlik politikaları ile reform arayışlarına ışık tutmaktadır. Bununla birlikte, söz konusu nizamnamenin ancak 1907'de yürürlüğe girebilmesi bu süreçlerin yavaş ilerlediğini de göstermektedir.

Sonuç olarak, Pangaltı Hadisesi'ni 1895 İstanbul'unda yaşanmış bir şiddet vakası olarak değerlendirmek yerine; Osmanlı'nın kamu düzenini koruma, uluslararası imajını yönetme ve basın ile yargı üzerindeki denetimini sürdürme çabalarını görünür kılan çok boyutlu bir anlatı olduğu görülür. Bu makale, Fehim Paşa'ya atfedilen yanlış algıları birincil kaynaklarla sorgulayarak literatürdeki bir boşluğu doldurmayı amaçlamış; basın, hukuk ve siyaset arasındaki etkileşimi dönemin özgün koşulları bağlamında analiz etmiştir.

Günümüzde arşiv ve gazete koleksiyonlarının erişilebilirliğinin artması ve yapay zekâ destekli araştırma olanaklarının gelişmesi, Pangaltı Hadisesi gibi örneklerin yeni belgelerle daha da aydınlatılabileceğini göstermektedir. Bu haliyle Safranbolulu Mustafa'nın anlatısı her tarih anlatısı gibi daha çok kaynağa, araştırmaya, çapraz sorguya muhtaç ve gelişmeye açık durumdadır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

- BOA, Bâb-ı Âli Evrak Odası (BEO), 578/43304, (28 Şubat 1895).
- BOA, Bâb-ı Âli Evrak Odası (BEO), 563/42156, (30 Ocak 1895).
- BOA, Bâb-ı Âli Evrak Odası (BEO), 564/42298, (3 Şubat 1895).
- BOA, Bâb-ı Âli Evrak Odası (BEO), 564/42279, (4 Şubat 1895).
- BOA, Bâb-ı Âli Evrak Odası (BEO), 566/42386.
- BOA, İrade Hususî (İ. HUS.), 34/15, (1 Şubat 1895).
- BOA, İrade Hususî (İ. HUS.), 34/16, (1 Şubat 1895).
- BOA, İrade Hususî (İ. HUS.), 34/32, (6 Şubat 1895).
- BOA, İrade Hususî (İ. HUS.), 34/11, (30 Ocak 1895).
- BOA, İrade Hususî (İ. HUS.), 34/24, (3 Şubat 1895).
- BOA, Yıldız Evrakı Hususî (Y.A.HUS.), 318/39, (30 Ocak 1895).
- Gresham, W. Q. "Mr. Gresham to Mr. Terrell." Department of State, 19 Nisan 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1895p2/d554>.
- Olney, Richard. "Report of the Secretary of State." Department of State, 19 Aralık 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1895p2/d523>.
- Terrell, A. W. "Mr. Terrell to Mr. Gresham." Legation of the United States, 5 Mayıs 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1895p2/d556>.
- Araştırma Eserleri ve Web Siteleri
- Age. "Anarchy In The Capital." 15 Şubat 1895, Erişim 2 Mart 2026, <http://nla.gov.au/nla.news-article193468575>.
- Akgündüz, Said Nuri. "Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku Uygulaması." Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2010.
- Akyıldız, Ali. *Şüpheli, Hayri Bey'in Vefatı İntihar mı Cinayet mi?* İstanbul: Timaş Yayınları, 2024.
- Allgemeine Zeitung. "Telegraphische Nachrichten Constantinopel." 3 Şubat 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://digipress.digitale-sammlungen.de/>.
- Armand, Sasvari. "L' Osmanishe Post." *La Revue d'Orient et de Hongrie*, 12 Şubat 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k4773629w/f7.item.zoom>
- Ataman, Bora. "Türkiye'de İlk Basın Yasakları ve Abdulhamid Sansürü." *Marmara İletişim Dergisi* 14 (2014): 21-49.
- Balsoy, Gülhan. *Osmanlı'da Avare Kadımlar, 19. Yüzyıl Aile Krizi ve Kadın Yoksulluğu*. İstanbul: Fol Kitap, 2025.
- Belli, Burcu. *Geç Dönem Osmanlı'da Delilik, Akıl Hastalığı ve Psikiyatri*. Ankara: Fol Kitap, 2024.
- _____. *Osmanlı'da Fuhuş II. Abdulhamid ve İttihat ve Terakki Dönemi*. İstanbul: Fol Kitap, 2024.
- Buluc, Ruxandra. "Critical Thinking in the Fight against Fake News." İçinde *Mediating Globalization: Identities in Dialogue*, editörler: Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda ve Cornel Sigmirean, 60-70. Tîrgu-Mureş: Arhipelag XXI Press, 2018.
- Caner Cangül. "Karaköy Aziziye Karakolu." Erişim 2 Mart 2026, <https://kulturenvanteri.com/yer/?p=169669>.
- Coburger Zeitung *alteste nationale Tageszeitung Coburgs*. "Constantinopel." 3 Şubat 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://digipress.digitale-sammlungen.de/>.
- _____. "Constantinopel." 10 Şubat 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://digipress.digitale-sammlungen.de/calendar/1895/2/10/newspaper/bsbmult00000820>.

- _____. "Ueber die Blutthat von Konstantinopel." 12 Şubat 1895, Erişim 2 Mart 2026, https://www.digitale-sammlungen.de/de/view/bsb00001133_00141_u001?q=%28Coburger+Zeitung%29&page=2,3.
- Daily Telegraph*. "Disturbed Condition Of The Capital." 15 Şubat 1895, Erişim 2 Mart 2026, <http://nla.gov.au/nla.news-article235993488>.
- _____. "Lawnessness In Constantinople." 15 Şubat 1895, Erişim 2 Mart 2026, <http://nla.gov.au/nla.news-article153477925>.
- Deal, Roger A. *Namus Cinayetleri Sarhoş Kavgaları, II. Abdulhamid Döneminde Şiddet*. Çeviri: Zeynep Rona. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2017.
- Demirel, Fatmagül. *II. Abdulhamid Döneminde Sansür*. İstanbul: Bağlam Yayınları, 2007.
- Der Bote für Tirol*. "Constantinopel." 1 Şubat 1895, Erişim 2 Nisan 2025, <https://zeitshift.eu/tesmannDigital/digitisedJournalsArchive/page/journal/47/1/01.02.189>.
- Der Deutsche Correspondent*. "Von Einem Fanatiker Erdolcht." 8 Şubat 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://chroniclingamerica.loc.gov/lccn/sn83045081/1895-02-08/ed-1/seq-3/>.
- Derby Daily Telegraph*. "A Turkish Tragedy." 1 Şubat 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://www.britishnewspaperarchive.co.uk/>.
- Doğan, Cem. *Osmanlı'da Cinselliğin Saklı Kıyısı, II. Abdulhamid Dönemi ve Sonrası İstanbul'da Fuhuş, Frengi ve İktidar (1878-1922)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2020.
- Dubbo Liberal and Macquarie Advocate*. "Disturbed State Of Constantinople." 16 Şubat 1895, Erişim 2 Mart 2026, <http://nla.gov.au/nla.news-article72471343>.
- Dubois, Ad. "Lettre de Turquie." *Le Petit Comtois: Journal Républicain Démocratique Quotidien*, 13 Şubat 1895. Erişim 2 Mart 2026. <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k9315872m/f2.item>.
- Dziennik Chicagoski*. "Amerykanin zamordowany w Konstantynopolu." 2 Şubat 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://chroniclingamerica.loc.gov/lccn/sn83045747/1895-02-02/ed-1/seq-1/>.
- Erdoğan, Cengiz ve Murat Toklucu. *Kanun Dışında Serseriler, Gangsterler, Dolandırıcılar, Soyguncular*. İstanbul: Doğan Kitap, 2022.
- Erdoğan, İhsan. *Keyif, Günah ve Suç Arasında Osmanlı'da Meyhaneler ve Müdavimleri*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2011.
- Evening News*. "Murders At Constantinople." 15 Şubat 1895, Erişim 2 Mart 2026, <http://nla.gov.au/nla.news-article108072377>.
- Evening Star*. "Killed On Constantinople's Streets." 1 Şubat 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://chroniclingamerica.loc.gov/lccn/sn83045081/1895-02-02/ed-1/seq-3/>.
- Fesch, Paul. *Abdulhamid'in Son Günlerinde "İstanbul"*. Çeviri: Erol Üyepazarıcı. İstanbul: Pera Yayınları, 1999.
- _____. *Constantinople aux derniers jours d'Abdul-Hamid*. Paris: Librairie des Sciences Politiques et Sociales, 1907. Erişim 2 Mart 2026 <https://archive.org/details/39020025220297-constantinoplea/mode/2up>.
- Georgeon, François. *Sultan Abdülhamid*. Çeviri: Ali Berktaş. İstanbul: Homer Kitabevi, 2003.
- Gör, Emre. "II. Abdülhamid Dönemi'nden Bir İstihbaratçı Profili: Serhafiye Fehim Paşa (1873-1908)." *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 3, 1 (2019): 71-84.
- Hızlı, Kasım. "Şura-yı Devlet Azası Cavit Bey Cinayetinin Fransız Basınındaki Yansımalarına II. Abdülhamid'in Tepkisi?" *History Studies International Journal of History* 12, 6 (Aralık 2020): 3147-59. <https://doi.org/10.9737/hist.2020.959>.

- Innsbrucker Nachrichten*. "Constantinopel." 1 Şubat 1895, Erişim 2 Mart 2026, https://zeitshift.eu/tessmannDigital/Zeitung/sarchiv/Seite/Zeitung/62980/1/01.02.1895/321226/17/filterId-62980%01321226%014019257-query-Constantinopel-filterIssueDate-%5B01.02.1895+TO+03.02.1895%5D-filterF_type-Newspaper.html.
- Irish Weekly and Ulster Examiner*. "Extraordinary Affair In Constantinople. Three Persons Fatally Wounded. Ten Others Injured." 09 Şubat 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://www.britishnewspaperarchive.co.uk/>.
- İkdam. "Muhakeme." 8 Mart 1895. Erişim 2 Mart 2026. <https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/Periodicals/Catalog/Issue/?IssueId=108838>.
- _____. "Zabtiye Nezaret Celilesinden." 4 Şubat 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/Periodicals/Catalog/Issue/?IssueId=108838>.
- İleri, Nurçin. "19. Yüzyıl Sonu İstanbul'da Sarhoş Polis Hikayeleri." *Toplumsal Tarih*, 194 (Şubat 2010): 85-89.
- _____. "Allure of the light, fear of the dark: Nighttime illumination, spectacle, and order in Fin-de-Siècle Istanbul." *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East* 37, 2 (2017): 280-98. <https://doi.org/10.1215/1089201x-4132905>.
- _____. "İstanbul'un Yeraltı Dünyası: Bıçakçı Petri ve Cinayet Destanları." *Kampfplatz*, 7 (Ekim 2014): 57-82.
- _____. "Pangaltı Cinayeti, 1895: Katil Kim?" İçinde *Edebiyatımızın Üvey Evladı Polisiye*, Editörler: Seval Şahin, Banu Öztürk ve Didem Ardalı Büyükarman, 21-29, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2013.
- Koloğlu, Orhan. "Osmanlı'daki Türkçe Dışı Basım." *Kebikeç*, 2 (1995): 127-38.
- London Evening Standard*. "The Murder At Pera." 2 Şubat 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://www.britishnewspaperarchive.co.uk/>.
- Molong Express and Western District Advertiser*. "Constantinople In A Bad State." 15 Şubat 1895, Erişim 2 Mart 2026, <http://nla.gov.au/nla.news-article136794724>.
- Mümtaz, Ahmet Semih. *Eski İstanbul Konakları*. Editör: İsmail Dervişoğlu. İstanbul: Kurtuba Kitap, 2011.
- National Advocate*. "Constantinople Disturbed." 16 Şubat 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/156692622>.
- Newcastle Morning Herald and Miners' Advocate*. "Disorder In Constantinople." 16 Şubat 1895, Erişim 2 Mart 2026, <http://nla.gov.au/nla.news-article133350448>.
- Örnek, Nilay. "Kanzuk Eczanesi (Güney Palas)," Erişim 2 Mart 2026, <https://www.herumutortakarar.com/kanzuk-eczanesi-guney-palas/>.
- Özbek, Nadir. *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyal Devlet, Siyaset, İktidar ve Meşruiyet, 1876-1914*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2020.
- Özer, Senem. "Çeviri yoluyla kanun yapmak: 1858 tarihli Osmanlı Ceza Kanunu'nun 1810 tarihli Fransız Ceza Kanunu'ndan çevrilmesi." Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, 2013.
- Pawtucket Tribune*. "Real Murderer Shielded." 6 Mayıs 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://chroniclingamerica.loc.gov/lccn/sn92064071/1895-05-06/ed-1/seq-3/>.
- Portsmouth Evening News*. "News In Outline." 13 Mart 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://www.britishnewspaperarchive.co.uk/>.
- Sabah*. "Muhakeme ve İdama Mahkûmiyet." 10 Mart 1895. Erişim 2 Mart 2026, <https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/Periodicals/Catalog/Issue/?IssueId=99747>.

- _____. "Muhakeme ve İdama Mahkûmiyet." 11 Mart 1895. Erişim 2 Mart 2026, <https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/Periodicals/Catalog/Issue/?IssueId=99747>.
- _____. "Muhakeme ve Pangaltı Cinayeti." 8 Mart 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/Periodicals/Catalog/Issue/?IssueId=99745>.
- Selek, Pınar. *Maskeler, Süvariler, Gacılar Ülker Sokak: Bir Alt Kültürün Dışlanma Mekanı*. Ankara: Ayızı Kitap, 2014.
- Servet-i Fünun*. "Fransada Lokanta Cinayeti." 24 Mart 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/Periodicals/Catalog/Issue/?IssueId=5993>.
- Son Posta*. "Pangaltıda Herkese Saldıran, Birkaç Kişiyi Öldüren Katil Kimdi?" 11 Eylül 1932. Erişim 2 Mart 2026, https://www.gastearsivi.com/gazete/son_posta/1932-09-11/8.
- South Wales Daily News*. "Turkish Running Amuck Case." 12 Mart 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://www.britishnewspaperarchive.co.uk/>.
- Stamboul*. "Le Drame De Pancaldi." 1 Şubat 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bd6t525596t>.
- _____. "Le Drame De Pancaldi." 10 Nisan 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bd6t525649k/f1.image>.
- _____. "Le Drame De Pancaldi." 11 Mart 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bd6t525629z/f1.image>.
- _____. "Le Drame De Pancaldi." 11 Nisan 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bd6t525650s/f1.image>.
- _____. "Le Drame De Pancaldi." 11 Şubat 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bd6t525604m/f1.image>.
- _____. "Le Drame De Pancaldi." 12 Mart 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bd6t525629z/f1.image>.
- _____. "Le Drame De Pancaldi." 23 Nisan 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bd6t525659w/f1.image>.
- _____. "Le Drame De Pancaldi." 28 Şubat 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bd6t525619n/f1.image>.
- _____. "Le Drame De Pancaldi." 31 Ocak 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bd6t525595g/f1.image>.
- _____. "Le Drame De Pancaldi." 8 Mart 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bd6t525626x/f1.image>.
- Şakir, Ziya. *Yarım Asır Evvel Bizi İdare Edenler*. İstanbul: Anadolu Türk Kitap Deposu, 1943.
- Şenyurt, Oya. "Osmanlı'nın Son Dönemlerinde Safranbolu Bulak Köyü'nün Sosyal Dokusu ve Gündelik Yaşamına İlişkin Bir Analiz." *Sosyologca*, 20 (2020): 265-311.
- Tekiner, Halil. "Osmanlı eczacılığında Bir Kilometre Taşı: İngiliz Eczanesi, İstanbul." *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* 1, 11 (Haziran 2010): 259-72.
- Telegraph*. "Murders Unpunished." 15 Şubat 1895, Erişim 2 Mart 2026, <http://nla.gov.au/nla.news-article173760759>.
- The Dalles Daily Chronicle*. "Ran Amuck In Constantinople." 2 Şubat 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://chroniclingamerica.loc.gov/lccn/sn85042448/1895-02-02/ed-1/seq-1/>.
- The Dalles Weekly Chronicle*. "Ran Amuck In Constantinople." 6 Şubat 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://chroniclingamerica.loc.gov/lccn/2003260222/1895-02-06/ed-1/seq-1/>.
- The Herald*. "Ran Amuck." 2 Şubat 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://chroniclingamerica.loc.gov/lccn/sn85042461/1895-02-02/ed-1/seq-2/>.

- The Indianapolis Journal*. "Cable Notes." 12 Mart 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://chroniclingamerica.loc.gov/lccn/sn82015679/1895-03-12/ed-1/seq-2/>.
- The Omaha Daily Bee*. "Got Off Easy For His Crime." 25 Nisan 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://chroniclingamerica.loc.gov/lccn/sn99021999/1895-04-25/ed-1/seq-1/>.
- The Oriental Advertiser - Le Moniteur Oriental*. "Sublime Porte." 4 Şubat 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/129288>.
- _____. "Terrible Crime, Fourteen Victims." 31 Ocak 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/129288>.
- _____. "Le Drame De Pancaldi." 1 Şubat 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/129288>.
- The Saratoga Sun*. "A Turk Runs Amuck." 7 Şubat 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://chroniclingamerica.loc.gov/lccn/sn83002748/1895-02-07/ed-1/seq-3/>.
- The Scotsman*. "Murders In Constantinople." 2 Şubat 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://www.britishnewspaperarchive.co.uk/>.
- The Speaker*. "A Reign Of Terror In Constantinople." 16 Şubat 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://trove.nla.gov.au/newspaper/page/931004>.
- The Wheeling Daily Intelligencer*. "Horrible Tragedy." 1 Şubat 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://chroniclingamerica.loc.gov/lccn/sn84026844/1895-02-01/ed-1/seq-2/>.
- Tiroler Tagblatt*. "Constantinopel." 2 Şubat 1895, Erişim 2 Mart 2026, https://zeitshift.eu/tessmannDigital/digitisedJournalsArchive/page/journal/62964/1/02.02.1895/265910/1/filterId-62964%01265910%013395318-filterF_mediaName-Innsbrucker+Tagblatt%02Tiroler+Tagblatt-query-tirolern+tagblatt-filterIssueDate-%5B01.02.1895+TO+04.04.1895%5D-filterF_type-Newspaper.html.
- Tokgöz, Ahmet İhsan. *Matbuat Hatıralarım 1888-1923 Birinci Cilt: Meşrutiyetin İlanına Kadar 1889-1908*. İstanbul: Ahmet İhsan Matbaası Limited Şirketi, 1930.
- Tomarkine, Alexandre. "Adli Doktorlar, Ruh Doktorları ve Şeyhler: Kummerau Olayı (1880) ve Bilirkişilik Meselesi." İçinde Osmanlı'da Asayiş, Suç ve Ceza 18.- 20. Yüzyıllar, Editörler: Noévy Toumarkine, Alexandre Levy. 96-115. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2008.
- Toronto Daily Mail*. "Turkish Inteligence." 1 Şubat 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://www.britishnewspaperarchive.co.uk/>.
- Turna, Yasin ve Onur Akdoğan. "Osmanlı Polisinin Modernleşme Sürecinde Toplumsal Hayata Dahil Edilmesi ve Davranışlarının Şekillenmesi." *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi*, 10 (2022): 25-46.
- Ulunay, Refi Cevad. *Sayılı Fırtınalar*. İstanbul: Bolayır Yayınevi, 1973.
- Wheeling Register*. "A Crazy Turk With A Knife." 1 Şubat 1895, Erişim 2 Mart 2026, <https://chroniclingamerica.loc.gov/lccn/sn86092518/1895-02-01/ed-1/seq-4/>.
- Wishnitzer, Avner. *Alaturka Saatleri Ayarlama Geç Osmanlı'da Zaman ve Toplum*. Editör: Ertürk Ercan. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2015.
- Yılmaz, İlkay. *Serseri, Anarşist ve Fesadın Peşinde, II. Abdulhamid Dönemi Güvenlik Politikaları Ekseninde Mürur Tezkereleri, Pasaportlar ve Otel Kayıtları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2014.